

Р. Радейко

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
канд. юрид. наук, асист.
кафедри адміністративного та інформаційного права

ВИДИ ЕКСПЕРТИЗ ЗАКОНОПРОЕКТІВ У ЗАКОНОДАВЧОМУ ПРОЦЕСІ

© Радейко Р., 2016

Проаналізовано сучасні проблеми здійснення експертиз законопроектів, визначено їхню значущість на сучасному етапі розвитку законотворчої діяльності в Україні, висвітлено стан нормативно-правового регулювання експертизи проектів законів.

Ключові слова: експертиза, нормативно-правові акти, законотворчість, законопроект.

Р. Радейко

ВИДЫ ЭКСПЕРТИЗЫ ЗАКОНОПРОЕКТОВ В ЗАКОНОДАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

В статье проанализированы современные проблемы осуществления экспертиз законопроектов, определена их значимость на современном этапе развития законотворческой деятельности в Украине, освещено состояние нормативно-правового регулирования экспертизы проектов законов.

Ключевые слова: экспертиза, нормативно-правовые акты, законотворчество, законопроект.

R. Radeiko

TYPES EXAMINATION OF BILLS IN THE LEGISLATIVE PROCESS

The article analyzes the current problems of ensuring draft laws expert examination, defines its significance at the present stage of legislative activity in Ukraine, highlights the legal regulation status of the draft laws expert examination.

Key words: expert examination, laws and regulations, legislation, draft law.

Постановка проблеми. Якість законодавства безпосередньо впливає на рівень реалізації та захисту прав, свобод та законних інтересів людини та громадянина. Дефекти законодавчого процесу і відсутність експертного аналізу законопроектів призводять до того, що законодавчі акти можуть містити значні помилки і прогалини. Це зумовлює виникнення *деструктивних процесів у законотворенні як результат* аномального впливу держави на максимальне врегулювання суспільних відносин, що проявляються у таких формах: а) надмірність правового регулювання, що, по суті, призводить до ускладнення правової форми у контексті збільшення її обсягу; б) поширення правового регулювання у сфері, де воно неприродне; в) бюрократизація права проявляється у зловживанні документальністю, адміністративній пасивності, імітації

ефективної діяльності в системі державного управління; г) процесуалізація права у сферах, для яких вона нехарактерна [21, с. 9].

Аналіз дослідження проблеми. У сучасній юридичній літературі теоретичні та практичні аспекти експертизи законопроектів у контексті законотворчого процесу розглянуто у наукових роботах О. В. Богачової, О. Л. Копиленка, В. М. Косовича, Н. М. Оніщенко, П. М. Рабіновича, А. О. Селіванова, В. Ф. Сіренка та інших.

Мета статті – виявити проблемні аспекти проведення експертизи проектів законів та сформулювати рекомендації та пропозиції щодо їх усунення.

Виклад основного матеріалу. В. М. Косович серед засобів запобігання недолікам нормативно-правової бази та їх усунення виділяє експертизу проектів нормативно-правових актів [7, с. 399]. Експертиза законопроектів – це засіб запобігання і протидії виникненню зазначених вище дефектів. Експертна діяльність у законодавчому процесі спрямована передусім на утвердження і забезпечення прав та свобод людини і громадянина (ч. 2 ст. 3 Конституції України) та недопущення звуження змісту й обсягу встановлених прав і свобод під час прийняття нових законів або внесення змін до чинних законів (ч. 3 ст. 22 Конституції України).

Таблиця 1

Кількість законопроектів та висновків Головного науково-експертного управління Верховної Ради України до них *

Сесії	Загальна кількість зареєстрованих проектів законів	Кількість законопроектів, які отримали висновок Головного науково-експертного управління ВРУ	Кількість законопроектів, які не отримали висновку Головного науково-експертного управління ВРУ	Кількість законів, ухвалених за результатами розгляду законопроектів
III скликання ВРУ	3594	284	3310	732
IV скликання ВРУ	4922	4014	908	996
V скликання ВРУ	1609	1256	353	199
VI скликання ВРУ	6407	5438	969	1340
VII скликання ВРУ	3925	2787	1138	377
VIII скликання ВРУ	4485	3089	1396	498

Дані, наведені у табл. 1, відображають кількість проектів законів, які подали суб'єкти законодавчої ініціативи до Парламенту України. Однак незначна частина законопроектів стала законами. Це пов'язано з тим, що існують різні методи аналізу і критичної оцінки законопроектів, що спрямовані на їх доопрацювання та вдосконалення. Такі процедури дають змогу опрацювати законопроект, починаючи від формування тексту законопроекту, правильно структурувати, викласти текст, встановити його відповідність Конституції чи іншим законам.

* Дані отримано із сайту Верховної Ради України (<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc2>) станом на 30 жовтня 2016 р.

У “Доповіді та дорожній карті щодо внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України” Місії Кокса [5], звернено увагу на деякі проблеми діяльності суб’єктів проведення експертизи законопроектів, що подані на розгляд до українського Парламенту.

Перша проблема полягає у тому, що деяким секретаріатам комітетів Верховної Ради України бракує достатньої кількості кваліфікованих працівників, які б надавали народним депутатам допомогу в експертному опрацюванні законопроектів. Зрештою, під час пленарних засідань рекомендації комітетів доволі часто відхиляються, навіть у випадках, коли комітет оцінює законопроект як неконституційний [5, с. 7].

Суть другої проблеми зумовлена тим, що процес здійснення парламентської експертизи нормативно-правової бази ЄС та перевірка законопроектів на відповідність праву ЄС залежать від Міністерства юстиції України. Проте ці положення нереалістичні з огляду на обмежені спроможності Міністерства (після ліквідації спеціального державного департаменту в 2011 р.), зростання кількості законопроектів та підвищення ролі Комітету ВРУ з питань європейської інтеграції у процесі імплементації УА [5, с. 22].

Крім окреслених у доповіді проблем, існують такі недоліки законодавчої регламентації проведення експертизи законопроектів, як: регулювання проведення експертизи проектів законів різними нормативно-правовими актами; неврегульованість порядку проведення громадської та міжнародної експертизи законопроектів [1, с. 202; 2, с. 15].

У ст. 103 Регламенту Верховної Ради України встановлено, що експертиза законопроектів проводиться у таких випадках:

1) за дорученням Голови Верховної Ради України або відповідно до розподілу обов’язків – Першого заступника Голови Верховної Ради України, заступника Голови Верховної Ради України або за рішенням головного комітету законопроект передається на наукову, юридичну чи іншу експертизу, проведення інформаційного чи наукового дослідження; предмет і мета експертизи, пошуку, дослідження повинні бути чітко визначені;

2) зареєстрований та внесений до порядку денного сесії законопроект під час підготовки до першого читання обов’язково направляється для проведення наукової експертизи, а під час підготовки до всіх наступних читань – для проведення юридичної експертизи та редакційного опрацювання у відповідні структурні підрозділи Апарату Верховної Ради. Остаточна юридична експертиза і редакційне опрацювання здійснюються після прийняття акта Верховної Ради загалом;

3) зареєстровані законопроекти, які є системними для окремих галузей законодавства і необхідність наукового опрацювання яких під час підготовки до першого читання встановив профільний комітет, скеровують для одержання експертних висновків до Національної академії наук України. Окремі законопроекти також можуть направлятися для одержання експертних висновків до Кабінету Міністрів України, відповідних міністерств, інших державних органів, установ і організацій або окремих фахівців [18].

Наукова експертиза проектів законів здійснюється переважно щодо найскладніших проектів, коли необхідний високий рівень професійних знань, особливо під час вирішення нових комплексних проблем. Одним з важливих напрямів науково-дослідницької діяльності інститутів Національної академії правових наук є розроблення та правова експертиза законопроектів й інших нормативно-правових актів, внесення відповідних змін, розроблення рекомендацій та пропозицій, що є також однією з форм упровадження результатів наукової діяльності [6, с. 217–238].

Важливу роль відведено *фінансово-економічній експертизі*, яка проводиться для оцінювання відповідності проекту закону фінансовим та бюджетним можливостям держави, доцільності передбачуваних витрат з урахуванням очікуваних результатів. Кожен законопроект обов’язково після його реєстрації не пізніше як у п’ятиденний строк направляється в комітет Верховної Ради України, до предмета відання якого належать питання бюджету, для проведення експертизи щодо його впливу на дохідну та/або видаткову частину бюджетів і виконання закону про Державний бюджет України в поточному бюджетному періоді, а також у комітет, який визначається головним з підготовки і попереднього розгляду законопроекту [15]. Крім того, Рахункова палата України

проводить експертизу поданого до Верховної Ради України проекту закону про Державний бюджет України (включаючи матеріали, що додаються до цього проекту закону) та готує відповідні висновки (п. 2 ч. 1 ст. 7 Закону України “Про Рахункову палату”) [17].

Екологічна експертиза проектів законів передбачена у ст. 7 Закону України “Про екологічну експертизу” [9]. У переліку об’єктів, що підлягають обов’язковій державній екологічній експертизі, вказано проекти законодавчих та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини в галузі забезпечення екологічної (зокрема радіаційної) безпеки, охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів, діяльності, що може негативно впливати на стан навколишнього природного середовища.

Щодо проектів законів, що належать за предметом правового регулювання до сфер, правовідносини яких регулюються правом Європейського Союзу, то відповідно до Закону України “Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу” [12], вони в обов’язковому порядку проходять *експертизу на відповідність acquis communautaire*.

У процесі законотворення важливе значення має проведення *антикорупційної експертизи* проектів законів, щоб виявити положення, які самостійно чи у поєднанні з іншими нормами можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень або правопорушень, пов’язаних з корупцією. Відповідно до ст. 55 Закону України “Про запобігання корупції” [13], проводиться антикорупційна експертиза проектів нормативно-правових актів, внесених на розгляд Верховної Ради України народними депутатами України, яку здійснює комітет Верховної Ради України, до предмета відання якого належить питання боротьби з корупцією.

Крім Комітету Верховної Ради України, до відання якого належить боротьба з корупцією, згідно з ч. 5 ст. 55 Закону України “Про запобігання корупції” [13], антикорупційну експертизу нормативно-правових актів, що вносяться на розгляд Верховної Ради України за власною ініціативою, може проводити Національне агентство з питань запобігання корупції.

Проекти законів підлягають *гендерно-правовій експертизі*, результатом якої є надання висновку щодо їх відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Висновок гендерно-правової експертизи є обов’язковою складовою пакета документів, що подаються разом з проектом нормативно-правового акта до розгляду [10].

Щоб запобігти і протидіяти дискримінації та для забезпечення рівних можливостей щодо реалізації права і свобод людини й громадянина, у ст. 8 Закону України “Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні” [14] передбачено обов’язкове здійснення *антидискримінаційної експертизи* проектів законів. Однак обов’язкове проведення такої експертизи передбачене лише щодо проектів законів, які розробляють міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, державні колегіальні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації.

Механізм *участі громадськості у здійсненні експертизи* проектів законів не має чіткого законодавчого регулювання. Винятком є законопроекти, які розробили органи виконавчої влади. У п. 12 Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики [11] встановлено перелік випадків, коли в обов’язковому порядку проводяться консультації з громадськістю у формі публічного громадського обговорення та/або електронних консультацій з громадськістю щодо проектів нормативно-правових актів. О. В. Богачова зазначає, що певні форми залучення громадськості до опрацювання законопроектів передбачено у Регламенті Верховної Ради України. Однак законодавчо не визначено процедуру всенародного обговорення та врахування його результатів [3, с. 39].

Для забезпечення відповідності законодавства міжнародним нормам і стандартам проводиться *міжнародна експертиза* проектів законів. Протягом останніх років, з метою впровадження “європейських стандартів” у сфері конституційного права, деякі проекти законів надсилаються на експертизу консультативному органу Ради Європи – Європейській комісії за демократію через право (Венеціанська комісія). У межах своїх повноважень Комісія може надавати висновки на прохання держав (ст. 3 Статуту Європейської комісії за демократію через право) [8].

Особливу роль у правотворчому процесі відіграли висновки Венеціанської комісії щодо проектів змін до Конституції України в частині правосуддя [20] та щодо недоторканності народних депутатів України та суддів [4]. Однак результати експертизи міжнародних інституцій часто породжують політичні дискусії, їх використовують деякі політичні суб'єкти як аргумент на користь своєї правової позиції [3, с. 40].

Щодо закону України, що офіційно надійшов на підпис Президенту України, то може здійснюватися правова експертиза Закону на відповідність Конституції України та інших законів України [16].

У проекті закону України “Про нормативно-правові акти” визначено обов'язкові та додаткові експертизи проектів нормативно-правових актів. Обов'язко проводяться експертизи: *правова та наукова* (щодо всіх проектів нормативно-правових актів); *гендерно-правова* (щодо проектів нормативно-правових актів, що стосуються прав і свобод людини і громадянина, правосуб'єктності фізичних осіб, правового статусу іноземців та осіб без громадянства); *фінансово-економічна* (щодо проектів нормативно-правових актів, які передбачають або зумовлюють додаткові прибутки і видатки державного або місцевих бюджетів); *екологічна* (щодо проектів нормативно-правових актів, що регулюють питання використання природних ресурсів та стану навколишнього природного середовища).

Серед додаткових передбачено: *попередню, первинну, додаткову, повторну експертизи*, у разі потреби щодо проекту нормативно-правового акта за рішенням суб'єкта нормотворення або за ініціативою його розробників; *соціологічна експертиза*, у разі коли проект нормативно-правового акта має суспільне значення; *кримінологічна експертиза*, якщо проекти нормативно-правових актів стосуються питань регулювання економічної, фінансово-банківської, страхової та іншої діяльності, яка може впливати на рівень криміналізації суспільства [19].

Висновки. Вважаю, що проекти законів повинні направлятися на проведення обов'язкових експертиз (наукова, юридична, гендерна, антикорупційна, антидискримінаційна, фінансово-економічна) та спеціальних, обов'язкових, яких визначена в законах для окремих правовідносин (екологічна, експертиза на відповідність *acquis communautaire*).

Зважаючи на значну кількість видів експертиз проектів законів, підтримую позицію О. В. Богачової про необхідність створення Національної координаційної комісії з експертизи законопроектів та наділення її повноваженнями у сфері організації експертного аналізу проектів законодавчих актів [2, с. 28], що дасть змогу зробити експертизу не разовим заходом, а комплексом необхідних заходів, спрямованих на вдосконалення вітчизняного законодавства.

Проведення експертизи у законодавчому процесі спрямоване на вдосконалення проектів законів, тому експертні висновки повинні практично використовуватись. Для цього необхідно у Законі України “Про Регламент Верховної Ради України” та в інших нормативно-правових актах, що регулюють нормотворчий процес суб'єктів законодавчої ініціативи, закріпити обов'язок розробників проектів законів корегувати їх відповідно до експертних висновків/пропозицій чи письмово мотивувати причини відмови від них.

1. Богачова О. В. *Нариси із законотворення* / О. В. Богачова. – Кам'янець-Подільський: Рута, 2013. – 224 с. 2. Богачова О. В. *Теоретико-правові засади та практика законотворення: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01* / О. В. Богачова. – К., 2013. – 39 с. 3. Богачова О. В. *Сучасні реалії інституту експертизи законопроектів в Україні* / О. В. Богачова // *Право та управління*. – 2012. – № 2. – С. 30–42. 4. *Висновок Європейської комісії “За демократію через право” (Венеціанська комісія) щодо проекту Закону про внесення змін до Конституції України щодо недоторканності народних депутатів України та суддів від 24 липня 2015 року № CDL-AD(2015)013*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/229B826C8AC787DEC2257D87004987C3](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/229B826C8AC787DEC2257D87004987C3) 5. *Доповідь та дорожня карта “Щодо підвищення внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України”, підготовлена Місією Європейського парламенту з оцінки потреб під головуванням*

Петра Кокса [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/resources/library/media/20160301RES16508/20160301RES16508.pdf> 6. Звіт про наукову діяльність Національної академії правових наук України у 2015 році / упоряд.: Д. В. Лук'янов, Л. І. Летнянчин, Є. А. Гетьман. – Х. : Право, 2016. – 278 с. 7. Косович В. М. Удосконалення нормативно-правових актів України : техніко-технологічні аспекти : монографія / В. М. Косович ; Міністерство освіти і науки України, Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2015. – 566 с. 8. Переглянутий Статут Європейської Комісії за демократію через право, прийнятий Комітетом Міністрів 21 лютого 2002 року на 784-му засіданні Постійних представників Міністрів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_01_Statute 9. Про екологічну експертизу: Закон України від 09 лютого 1995 року № 45/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 8. – Ст. 54. 10. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08 вересня 2005 року № 2866-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 52. – Ст. 2693. 11. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 03 листопада 2010 року № 996 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 84. – Ст. 36. 12. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 29. – Ст. 367. 13. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2016 року № 1700-VII // Офіційний вісник України. – 2014. – № 87. – Ст. 156. 14. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06 вересня 2012 року № 5207-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 32. – С. 234. 15. Про затвердження Положення про порядок роботи у Верховній Раді України із проектами законів, постанов, інших актів Верховної Ради України: Розпорядження Голови Верховної Ради України від 22 травня 2006 року № 428 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/428/06-%D1%80%D0%B3> 16. Про порядок проведення експертизи і підготовки на підпис Президентові України законів України: Розпорядження Президента України від 30 травня 1997 року № 221/97-рп // Офіційний вісник України. – 1997. – № 22. – Ст. 32. 17. Про Рахункову палату: Закон України від 02 липня 2015 року № 576-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 63. – Ст. 7. 18. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року № 1861-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 14. – Ст. 412. 19. Проект Закону про нормативно-правові акти (№ 0922 від 12.12.2012). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45021 20. Проміжний висновок Європейської комісії “За демократію через право” (Венеціанська комісія) щодо запропонованих змін до Конституції України в частині правосуддя від 24 липня 2015 року № CDL-PI(2015)016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/229B826C8AC787DEC2257D87004987C3](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/229B826C8AC787DEC2257D87004987C3) 21. Радейко Р. І. Теоретико-правові засади формалізації права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Р. І. Радейко. – Л., 2013. – 19 с.

REFERENCES

1. Bohachova O. V. *Narysy iz zakonotvorennya [Sketches of lawmaking]*, Kam"yanets'-Podil's'kyu, Ruta Publ., 2013, 224 p. 2. Bohachova O. V. *Teoretyko-pravovi zasady ta praktyka zakonotvorennya [Theoretical and legal principles and practice of lawmaking]*, Kyiv, 2013, 39 p. 3. Bohachova O. V. *Suchasni realiyi instytutu ekspertyzy zakonoproektiv v Ukrayini [Modern realities Institute examination of draft laws in Ukraine]*. – *Pravo ta upravlinnya*, 2012, Vol. 2, pp. 30–42. 4. *Vysnovok Yevropeys'koyi komisiyi "Za demokratiyu cherez pravo" (Venetsians'ka komisiya) shchodo proektu Zakonu pro vnesennya zmin do Konstytutsiyi Ukrayiny shchodo nedotorkannosti narodnykh deputativ Ukrayiny ta suddiv [Conclusion of the European Commission "For Democracy through Law" (Venice Commission) on the draft Law on Amendments to the Constitution of Ukraine concerning the inviolability of people's deputies of Ukraine and judges]*, 24.07.2015, № CDL-AD(2015)013. (In Ukr.) Available at: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/229B826C8AC787DEC2257D87004987C3](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/229B826C8AC787DEC2257D87004987C3) 5. *Dopovid' ta dorozhnya karta "Shchodo pidvyshchennya vnutrishn'oyi reformy ta pidvyshchennya instytutsiynoyi*

spropozhnosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy”, pidhotovlena Misiyeyu Yevropeys’koho parlamentu z otsinky potreb pid holovuvannyam Petra Koksa [Report and roadmap "for improving internal reform and institutional capacity of the Verkhovna Rada of Ukraine", prepared by the European Parliament mission to assess the needs chaired by Peter Cox] (In Ukr.) Available at: <http://www.europarl.europa.eu/resources/library/media/20160301RES16508/20160301RES16508.pdf>

6. Zvit pro naukovu diyal’nist’ Natsional’noyi akademiyi pravovykh nauk Ukrainy u 2015 rotsi [Report on the research activities of the National Academy of Sciences of Ukraine in 2015], Kharkiv, Pravo Publ., 2015. 278 p.

7. Kosovich V. M. Udoshkonalennya normativno-pravovykh aktiv Ukraini : tekhniko-tehnologichni aspekti [Improvement of normative legal acts of Ukraine: technical and technological aspects], L’viv, L’vivskiy natsional’niy universitet imeni Ivana Franka Publ., 2015. 566 p.

8. Pereglyanutyi Statut Evropeys’koi Komisii za demokratiyu cherez pravo, priynyatyi Komitetom Ministriv 21 lyutogo 2002 roku na 784-mu zasidanni Postiynikh predstavnikov Ministriv [Statute of the European Commission for Democracy through Law], Available at: http://www.venice.coe.int/WebForms/pages/?p=01_01_Statute

9. Pro ekologichnu ekspertizu: Zakon Ukraini vid 09 lyutogo 1995 roku [On Ecological Expertise: Law of Ukraine of February 09, 1995], Journal of the Supreme Council of Ukraine, 1995, No. 8, p. 54.

10. Pro zabezpechennya rivnykh prav ta mozhlivostey zhinok i cholovikiv: Zakon Ukraini vid 08 veresnya 2005 roku № 2866-IV [On equal rights and opportunities for women and men: Law of Ukraine of September 08, 2005], Journal of the Supreme Council of Ukraine, 2005, No. 52, p. 2693.

11. Pro zabezpechennya uchasti gromads’kosti u formuvanni ta realizatsii derzhavnoi politiki: Postanova Kabinetu Ministriv Ukraini vid 03 listopada 2010 roku № 996 [On ensuring public participation in the formulation and implementation of public Law of Ukraine of November 03, 2010], Official Bulletin of Ukraine, 2010, № 84, p. 36.

12. Pro Zagal’noderzhavnu programu adaptatsii zakonodavstva Ukraini do zakonodavstva Evropeys’kogo Soyuzu: Zakon Ukraini vid 18 bereznya 2004 roku № 1629-IV [On the National Program of Adaptation of Ukraine to the European Union: Law of Ukraine of March 18, 2004], Journal of the Supreme Council of Ukraine, 2004, № 29, p. 367.

13. Pro zapobigannya koruptsii: Zakon Ukraini vid 14 zhovtnya 2016 roku № 1700-VII [Prevention of Corruption: Law of Ukraine of October 14, 2016], Official Bulletin of Ukraine, 2016, № 29, p. 156.

14. Pro zasady zapobigannya ta protidii diskriminatsii v Ukraini: Zakon Ukraini vid 06 veresnya 2012 roku № 5207-VI [On Principles of Prevention and Combating Discrimination in Ukraine: Law of Ukraine of September 06, 2012], Journal of the Supreme Council of Ukraine, 2012, № 32, p. 234.

15. Pro zatverdzhennya Polozhennya pro poryadok roboti u Verkhovniy Radi Ukraini iz proektami zakoniv, postanov, inshikh aktiv Verkhovnoi Radi Ukraini: Rozporyadzhennya Golovi Verkhovnoi Radi Ukraini vid 22 travnya 2006 roku № 428 [On Approval of the Procedure of the Verkhovna Rada of Ukraine draft laws, decrees and other acts of Verkhovna Rada of Ukraine], Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/428/06-%D1%80%D0%B3>

16. Pro poryadok provedennya ekspertizi i pidgotovki na pidpis Prezidentovi Ukraini zakoniv Ukraini: Rozporyadzhennya Prezidenta Ukraini vid 30 travnya 1997 roku № 221/97-rp [On the procedure for examination and preparation for signature to the President of Ukraine Laws of Ukraine], Official Bulletin of Ukraine, 1997, № 22, p. 32.

17. Pro Rakhunkovu palatu: Zakon Ukraini vid 02 lipnya 2015 roku № 576-VIII [On the Accounting Chamber: Law of Ukraine of July 02, 2015], Journal of the Supreme Council of Ukraine, 2015, № 63, p. 7.

18. Pro Reglament Verkhovnoi Radi Ukraini: Zakon Ukraini vid 10 lyutogo 2010 roku № 1861-VII [On the Verkhovna Rada of Ukraine: Law of Ukraine of February 10, 2010], Journal of the Supreme Council of Ukraine, 2010, № 14, p. 412.]

19. Proekt Zakonu pro normativno-pravovi akti (№ 0922 vid 12.12.2012). [The draft law on normative legal acts], Available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45021

20. Promizhniy visnovok Evropeys’koi komisii “Za demokratiyu cherez pravo” (Venetsians’ka komisiya) shchodo zaproponovanih zmin do Konstitutsii Ukraini v chastini pravosuddya vid 24 lipnya 2015 roku № CDL-PI(2015)016. [Intermediate conclusion of the European Commission "For Democracy through Law" (Venice Commission) on proposed amendments to the Constitution of Ukraine in terms of justice], Available at: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/229B826C8AC787DEC2257D87004987C3](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/229B826C8AC787DEC2257D87004987C3)

21. Radeyko R.I. Teoretiko-pravovi zasady formalizatsii prava: avtoref. dis. ... kand. yurid. nauk: 12.00.01 [Theoretical and legal bases formalize law], Lviv, 2013. 19 p.